

TREĆA LETNJA ŠKOLA

Društvene
angažovanosti
i demokratije

ANDEM

19.9.—23.9.

PROGRAM ✈

Dan 1 ✂ 19.09.2022.

09:00 – 09:30 Otvaranje letnje škole

09:30 – 11:00 Reprezentativna demokratija, Vujo Ilić (IFDT)

Pauza

11:15 – 12:45 Demokratske institucije, Luka Glušac (IFDT)

Pauza

13:00 – 14:30 Deliberativna demokratija u teoriji i praksi, Irena Fiket (IFDT)

Dan 2 ✂ 20.09.2022.

09:00 – 10:00 Opšte dobro, javno dobro, zajedničko dobro, Srđan Prodanović i Bojana Radovanović (IFDT)

10:00 – 11:00 Blagostanje, dobrobit, procvat, Aleksandra Bulatović (IFDT), Bojana Radovanović (IFDT), Marko Konjović (IFDT)

Pauza

11:15 – 12:15 Diskusija, moderator: Marko Konjović (IFDT)

Pauza

13:30 – 15:00 Okrugli sto: Solidarna i socijalna ekonomija

18:00 – 20:00 Druženje u Poletu

Dan 3 ✂ 21.09.2022.

09:00 – 10:00 Angažovani akti i građenje grupe, Petar Bojanić (IFDT)

10:00 – 11:00 Pojam angažmana, Igor Cvejić (IFDT), Mark Lošonc (IFDT)

Pauza

11:15 – 12:15 Angažman i radikalna društvena promena, Marjan Ivković (IFDT)

12:15 – 13:15 Diskusija, moderator: Predrag Krstić (IFDT)

Dan 4 ✂ 22.09.2022.

09:00 – 10:00 Novi društveni pokreti i solidarnost, Jelena Vasiljević (IFDT)

10:00 – 11:00 Briga - angažman na granici privatnog i javnog, Ljiljana Pantović (IFDT)

Pauza

11:15 – 12:15 Etnicitet, manjine i jezik: institucije i svakodnevnica, Krisztina Rácz (IFDT)

12:15 – 13:15 Rod – na raskršću između ideologije i ravnopravnosti, Adriana Zaharijević (IFDT)

Pauza

14:30 – 17:00 Okrugli sto: Žene i rad

Dan 5 ✂ 23.09.2022.

09:00 – 10:00 Nauka, vrednosti i demokratija, Aleksandra Knežević (IFDT)

10:00 – 11:00 Angažman u umetnosti, Aleksandar Pavlović (IFDT)

11:00 – 11:15 **Pauza**

11:15 – 12:15 Angažovano istraživanje, Ana Đorđević i Sara Nikolić (IFDT)

Pauza

13:30 – 17:00 Okrugli sto: Eko-aktivizam u Srbiji - Civilno društvo kao katalizator promena u oblasti zaštite životne sredine

X Dan 1

19.09.2022.

09:00 – 11:00

**Reprezentativna demokratija,
Vujo Ilić (IFDT) (90 minuta)**

Cilj ovog izlaganja je da učesnicima na sažet i pristupačan način izloži osnovne koncepte i teorije reprezentativne demokratije, da ih upozna sa osnovnim izazovima, kao i sa glavnim alternativama predstavničkoj demokratiji. U prvom delu učesnici će steći znanja o evoluciji koncepta i praksi reprezentativnih demokratija. Ovde će se izlaganje posebno osvrnuti na probleme odnosa birača i predstavnika, slobodnog mandata i odgovornosti izabrane vlasti, i posebno na ulogu izbornih sistema i partija i pitanje deskriptivne predstavljenosti različitih delova društva. U drugom delu osvrnućemo se na glavne izazove reprezentativne demokratije, koji dolaze iz domaće i međunarodne sfere. Govoriće se o tenziji između većinskog i konsensualnog principa i populističkom izazovu liberalnim demokratijama, zahtevima za direktnom demokratijom, i normativnim izazovima koji nastaju kao posledica međunarodnih ekonomskih i političkih integracija i globalizacije politike. Na kraju, izlaganje će se okrenuti i alternativnim demokratskim konceptima i praksama, koji mogu biti zamena ili dodatak tradicionalnoj predstavničkoj demokratiji. Ovde će biti reč o žrebu i mini-javnostima, raznim oblicima ne-izborne participacije, i biće napravljen uvod za kasnije izlaganje o deliberativnoj demokratiji. Ovo izlaganje pomoći će učesnicima da budu osposobljeniji za kritičko razmišljanje i analizu glavnih debata o prednostima i manama postojećih modela demokratije.

11:15 – 12:45

**Demokratske institucije,
Luka Glušac (IFDT) (90 minuta)**

Cilj ovog predavanja je razmatranje pojma demokratskih institucija i njihove uloge u savremenom kontekstu. Akcenat predavanja biće na ključnim obeležjima demokratskih institucija, te njihovim međusobnim sličnostima i razlikama. Da li su sve demokratske institucije odgovorne i koje vrste odgovornosti postoje? Koje demokratske institucije treba da budu profesionalizovane i depolitizovane, a koje ne? Koje institucije treba da budu nezavisne i šta podrazumeva nezavisnost institucija? Diskusija na ova pitanja omogućiće učesnicima da prepoznaju osnovne karakteristike demokratskih institucija, kao i da bolje razumeju njihov međusobni odnos.

13:00 – 14:30

**Deliberativna demokratija u
teoriji i praksi,
Irena Fiket (IFDT) (90 minuta)**

U ovom predavanju krenuće se od diskusije o različitim modelima demokratije a posebna pažnja biće posvećena razumevanju uloge građanstva unutar različitih modela demokratije. Nakon uvodnog dela koji ima za cilj da bolje odredi gde se deliberativni model demokratije pozicionira u odnosu na ostale modele demokratije, u fokus će biti stavljen teorijski model deliberativne demokratije. U trećem delu, izlaganje će se okrenuti procedurama neophodnim za realizaciju deliberativnog modela demokratije dok će se u četvrtom delu raspraviti iskustva primene deliberativnog modela. Polaznici će steći znanja o teorijskom razumevanju deliberativne demokratije, prednostima institucionalizacije deliberativne demokratije kroz deliberativne mini javnosti ali i izazovima pred kojima se ove demokratske deliberativne institucije nalaze. Zaključni deo, kroz diskusiju organizovanu u manjim grupama, ima za cilj da osposobi polaznike i polaznice da promišljaju demokratske institucije u Srbiji iz perspektive deliberativne demokratije, kritički sagledaju nedostatke postojećih institucija i predlože konkretne javne probleme i načine na koji bi se oni mogli rešavati kroz deliberativne institucije.

X Dan 2

20.09.2021.

09:00 – 10:00

**Opšte dobro, javno dobro,
zajedničko dobro,
Srđan Prodanović i
Bojana Radovanović (IFDT)
(60min)**

Opšte dobro se tiče onoga što je na dobrobit svim članovima određene zajednice. Pojam je prisutan u filozofiji, pravnim, ekonomskim i političkim naukama, ali se njegovo značenje razlikuje među teoretičarima, od Aristotela, Akvinskog, Makijavelija, preko Loka, Rusoa, Smita, Marksa i Mila, do savremenih mislilaca poput Rolsa. Pojam zajedničkog (commons). se odnosi na kulturne, materijalne i intelektualne resurse na čije korišćenje pravo polažu svi članovi nekog društva. Postoje različiti, poprilično polarizujući pogledi, na problematiku zajedničkog: od skeptičnih autora poput Gereta Hardina koji smatraju da ovakva vrsta upravljanja resursima nužno mora da doživi krah, do Elinor Ostrom i Dejvida Hervija koji smatraju da je proliferacija ove vrsta dobara potrebna ukoliko želimo da u budućnosti živimo u održivom i pravednom društvu. Predavanje će biti usredsređeno, ali ne i ograničeno, na sledeća pitanja: *Šta se sve smatralo (i smatra) opštim dobrom? Kako se definiše zajedničko? U kakvoj su relaciji opšte dobro, javni interes i zajedničko?*

10:00 – 11:00

**Blagostanje, dobrobit, procvat,
Aleksandra Bulatović (IFDT),
Bojana Radovanović (IFDT),
Marko Konjović (IFDT)
(60min)**

Sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka društveni razvoj se izražavao isključivo ekonomskim pokazateljima: bruto nacionalnim proizvodom (BNP) ili bruto društvenim proizvodom (BDP). Ovi ekonomski pokazatelji, smatralo se, trebalo je da ukažu ne samo na nivo ekonomskog razvoja, već i da oslikaju nivo društvenog i individualnog procvata. Međutim, jedna zemlja može beležiti visok nivo BDP-a po glavi stanovnika, a da su stanovnici te zemlje mahom nepismeni, da žive kratko, ili da je smrtnost novorođenčadi visoka. Stoga, moramo se zapitati šta je cilj društvenog razvoja, kao i šta je ljudski procvat? Kako bismo odgovorili na ova ključna pitanja, razmotrićemo osnovna načela pristupa zasnovanog na sposobnostima. Podrazumevajući brojna stanja i ishode, pojam ljudskog procvata se određuje kao „aktuelizacija ljudskog postojanja“. Ljudski procvat uključuje blagostanje, zadovoljstvo životom, osećaj životnog smisla i svrhe, postojanje bliskih društvenih odnosa i vrline kao motivacionog faktora i krajnjeg cilja svega što ljudi rade i misle. Pored toga, ovaj pojam odnosi se i na individualnu dobrobit: sveukupnu, objektivnu procenu pojedinačnog kvaliteta života, stepen društvene integracije, odnos između pojedinca i društva, kao i mogućnosti pojedinca da utiče na društvene i političke procese. Nakon slušanja ovog predavanja, polaznici će biti osposobljeni da odrede ciljeve, vrednosti i politike socijalnih i političkih kretanja u kontekstu koncepta ljudskog razvoja, kao i da konstruktivno komuniciraju o delotvornim intervencijama radi unapređenja blagostanja i dobrobiti pojedinaca, zajednica i društva u celini.

11:15 – 12:15

**Diskusija,
moderator: Marko Konjović
(60min)**

13:30 – 15:00**Okrugli sto:****Solidarna i socijalna ekonomija
(u saradnji sa Koalicijom za
razvoj solidarne ekonomije)**

Učesnici:

1. Ana Džokić - Elektropionir/Pametnija zgrada
2. Predrag Momčilović - Elektropionir
3. Tijana Petrović - KidHub
4. Dušan Jordović - Kafe 16

Solidarna i socijalna ekonomija (SSE) iako ne tako nov koncept, u praksi predstavljaju ekonomski trend koji proteklih godina uživa sve veći stepen afirmacije, prvenstveno usled temeljne ideje – delovanja koje proističe iz poslovnih praksi, usmerenog na davanje doprinosa rešavanju društvenih problema i iniciranju pozitivnih društvenih promena. Socijalno preduzetništvo koje predstavlja do sada najprepoznatljiviji pojavni oblik ideje socijalne i solidarne ekonomije, ima dugu tradiciju u Srbiji, koja je afirmisana usvajanjem prvog Zakona o socijalnom preduzetništvu u februaru 2022. godine. Potencijal za postizanje održivog razvoja, ali i društveno-ekonomski pravednijih zajednica, u velikoj meri predstavlja razlog sve veće popularnosti ovog koncepta u Zapadnim zemljama, ali i drugim državama u svetu. Dok jedni smatraju da SSE ima veliki potencijal utemeljen na korektivnom mehanizmu za postojeći mejnstrim kapitalistički sistem, drugi potencijal vide u transformacijskom apacitetu koji u budućnosti može omogućiti kompletnu izmenu sistema. Ipak, biće da koncept sadrži jednak potencijal za oblikovanje ekonomskog sistema, ali uslovljenog lokalnim, nacionalnim i regionalnim kontekstima. Praksa najbolje daje odgovor na pitanje u kojoj meri i kojom dinamikom koncept SSE može zaživeti u Srbiji i koju promenu može doneti. Cilj panela je razumevanje koncepta i prakse SSE u Srbiji. Uvodno izlaganje će predstaviti koncept SSE i njenu ulogu u mejnstrim ekonomskom sistemu, nakon čega sledi diskusija sa akterima SSE, uz poseban osvrt na pitanja:

1. Koji društveni problem pokušavaju da reše poslovanjem/delovanjem na tržištu?
2. Na koji način poslovanjem/delovanjem u zajednici doprinose rešavanju društvenog problema?
3. Šta je drugačije u odnosu na mehanizme mejnstrim ekonomije?

18:00 – 20:00**Druženje u Poletu**

X Dan 3

21.09.2021.

09:00 – 10:00

Angažovani akti

i građenje grupe,

Petar Bojanić (IFDT) (60min)

U izlaganju će se primarno govoriti o načinu na koji grupa nastaje, opstaje i konstituira se u instituciju. Nužni uslovi ostvarivanja ovog procesa, i ključni za njegovo razumevanje, su angažovani akti, socijalni akti koji se odnose na druge kako bismo se grupisali. Poreklo ovih akata je drugačije od zajedničke obavezanosti (*joint commitment*). Angažovani akti se ne odnose na obaveze prema drugim stranama ili na one koje imamo unutar grupe. Nasuprot, specifičnost angažovanih akata je da se oni vrše iako na njih nismo bili obavezani, iako nisu bili naš zadatak. Isto tako oni ne produkuju obavezu onome kome mogu biti upućeni ili ko na njih odgovara iako proizvode određeni vid pritiska, pseudo-obavezanosti. Na taj način angažovani akti ne referiraju na postojeću obavezu, ali pritom su način na koji se, serijom angažovanih akata, uvode i institucionalizuju nova pravila. Značajna karakteristika angažovanih akata je i to što oni ovaj pritisak vrše i na one koji nisu deo grupe, koji to tek mogu da postanu, i na taj način vrše grupisanje, odnosno proširuju članstvo u grupi. Učesnici će imati prilike da steknu znanje o načinu nastajanja grupe, kolektivnog delovanja, njegovom institucionalizovanju i proširivanju na one koji još nisu članovi grupe.

10:00 – 11:00

Pojam angažmana,

Igor Cvejić (IFDT),

Mark Lošonc (IFDT) (60min)

U ovom izlaganju razmatraće se osnovna određenja i ambivalentnosti društvenog angažmana kroz prizmu ukazivanja na nekoliko problema da se on jasno odredi. Pored razmatranja različitih konceptualizacija angažmana i njegovih potencijalnih podela (na političkim, društvenim, građanskim itd.) posvetićemo posebnu pažnju izvesnim klasičnim shvatanjima angažmana (Sartre, Adorno, itd.), kao i nekim teorijskim tradicijama koje mogu biti od pomoći u razumevanju angažmana (teorija sistema, ontologija obavezivanja, itd.). Prvi problem koji će se razmatrati je specifičan status društvenog angažmana između individualno motivisanog i kolektivnog delovanja. Zatim, specifičan status angažmana između dužnosti zasnovane na određenim društvenim normama i bunta protiv istih, koji ukazuje na specifičan odnos prema društvenim normama. Posebna pažnja će biti posvećena statusu recipijenta društvenog angažmana, odnosno poruke/poziva koji angažman šalje, te sa tim u skladu pitanju može li društveni angažman biti logički inkohherentan, odgovarajući ili neodgovarajući, i kakva je priroda dužnosti ili pritiska koji se recipijentu ispostavlja da na njega odgovori. Nadalje, fokusiraćemo se na specifičan autoritet osobe koja je angažovana, odnosno na konstituciju angažovanosti tokom dotičnih procesa. Na osnovu razmatranja problema u određenjima angažmana učesnici će moći da prepoznaju izazove društvenog angažmana, kako se oni mogu sagledati iz perspektive delatnika ili kao sistemski događaj, te kako da prepoznaju primerene i neprimerene elemente društvenog angažmana.

11:15 – 12:15

Angažman i radikalna

društvena promena,

Marjan Ivković (IFDT) (60min)

Predavanje će tematizovati pitanja da li – i ako da, na koji način – je danas moguće angažovati se za radikalnu društvenu promenu. Poći ćemo od pitanja šta bi danas značila radikalna društvena promena, u političkom i društveno-ekonomskom smislu, i zašto nam je potrebna (ili, u najmanju ruku, zašto nam je potrebno angažovanje za takvu promenu). Jedan od centralnih izazova svakog angažovanja za radikalnu promenu jeste prevazilaženje *autoritarnosti*, utkane u samu viziju željene promene, u logiku angažovanosti i odnose unutar angažovanog kolektiva. Zatim ćemo razmotriti pitanje *konteksta* današnjeg angažovanja za radikalnu promenu – sa čime se danas suočava svaki takav pokušaj angažmana. Razmotrićemo fenomene društvene *dominacije* u njenim najnaprednijim oblicima, sa posebnim naglaskom na tzv. “kompleksnoj dominaciji” koja simulira logiku angažmana, i poziva građane da se “angažuju” na različite načine koji su u krajnjoj liniji kompatibilni sa reprodukcijom statusa quo.

Pokušaćemo da definišemo koje su to karakteristike angažovanog kolektiva i *strategije delovanja* (naročito u smislu diskurzivnih strategija) neophodne da bi se autentične forme angažmana oduprle logici kompleksne dominacije, i kakva može biti uloga društvene nauke u tom otporu. Naposljetku, osvrnućemo se i na pitanje da li samo angažovanje za radikalnu društvenu promenu može imati konstruktivne efekte bez obzira na ishod – da li takvo angažovanje pokreće određeni *proces učenja* i širi horizonte političkog delanja, podrivajući na duži rok mehanizme dominacije. Predavanje će se oslanjati na neke savremene primere angažovanja za radikalnu društvenu promenu da bi osvetlilo pomenute probleme, kao i na pojamovni aparat sociološke teorije. Polaznici bi trebalo da prodube svoje razumevanje današnjih *uslova* u kojima se odvija društveni angažman, prevashodno u smislu tehnologija dominacije koje ga mogu osujetiti. Istovremeno bi trebalo i da ojačaju svoje *kapacitete* za angažovano delanje sticanjem uvida u potencijalno plodne strategije društvene kritike i razotkrivanja dominacije.

12:15 – 13:15

Diskusija,

moderator: Predrag Krstić

(IFDT) **(60min)**

✂ Dan 4

22.09.2021.

09:00 – 10:00

Novi društveni pokreti

i solidarnost,

Jelena Vasiljević (IFDT) **(60min)**

U okviru ovog modula razgovaraćemo o novim društvenim pokretima u regionu i o fenomenu solidarnosti - kao strategije odbrane, ali i društvenog otpora. Najpre će biti reči o solidarnosti kao teorijskom pojmu, ali i političkoj kategoriji. Ispitivaćemo ulogu solidarnosti u legitimisanju institucija države blagostanja u periodu nakon Drugog svetskog rata, s posebnim osvrtom na jugoslovenski kontekst i istorijsko iskustvo. Zatim će se objasniti razlika između reaktivne (*situacione*) i institucionalne solidarnosti, kao preovlađujućih formi otpora neoliberalnim politikama rastakanja države blagostanje i institucionalizovane solidarnosti. Konačno, biće reči o novim društvenim pokretima u regionu, kao inkubatorima novih politika i praksi solidarnog delovanja. Cilj ovog modula je da se učesnicima približi recentna društvena istorija ovog regiona kao istorija zamišljanja i realizovanja različitih oblika zajedništva kao i pozivanja na različite modele uzajamne solidarnosti koji su te vizije zajedništva legitimisali. Učesnici će se, uz to, upoznati i sa savremenim teorijama grupne solidarnosti, kao i sa savremenim istraživanjima novih društvenih pokreta. Pristup temi realizovaće se kroz multidisciplinarni pristup, gde će se učesnicima pokazati kako problemski pristup proučavanju aktuelnih društvenih fenomena može uspešno da kombinuje teorijsko-metodološke alate iz različitih disciplina poput antropologije, političke sociologije, političke teorije i društvene istorije.

10:00 – 11:00**Briga – angažman na granici privatnog i javnog,****Ljiljana Pantović (IFDT) (60min)**

Briga je jedna od ključnih odlika ljudskosti i tesno je povezana sa moralnim vrednostima važnim za naše samorazumevanje, ali i za shvatanje dobrog društva. Briga podrazumeva angažman u korist drugoga, to jest, uzimanje potrebe drugih kao osnove za delovanje. Briga je praksa koja može biti lična i svakodnevna, ali i institucionalna i društvena. Prakse brige/nege mogu da promovišu i održavaju život – na primer brige za/unutar zajednice i nacije – ali takođe mogu i da otuđuju, isključuju, potiskuju i kontrolišu; na primer, kada celokupni teret brige nose žene. Ovo predavanje ima za cilj da učesnicama i učesnicima pruži neophodne analitičke alate da prepoznaju fenomen brige/brižne prakse, i da bolje razumeju njihovu ulogu u odnosu na domene privatnog i javnog, kao i da kritički promišljaju o ovom pojmu u široj sferi društvenog angažmana.

Po završetku ovog predavanja učesnice i učesnici biće u mogućnosti da

- 1) Identifikuju pojam brige i njegov značaj u društvu
- 2) Analiziraju različite (zlo)upotrebe brige i kritički promišljaju brižni angažman
- 3) Steknju veštine kritičke analize društvenih događaja i praksi
- 4) Bolje razumeju upotrebu kvalitativnih istraživanja u naučnom i angažovanom radu

11:15 – 12:15**Etnicitet, manjine i jezik:****institucije i svakodnevica,****Krisztina Rácz (IFDT) (60min)**

Predavanje se bavi temama etniciteta, etničkih manjina i jezika kao jednim od najvažnijih kategorija izražavanja i obeležavanja etničkog identiteta. Tokom izlaganja i diskusije upoznaćemo se, i ujedno i problematizovati koncepte i definicije etniciteta, manjina, multikulturalizma, tolerancije, itd. Na primerima mahom ali ne isključivo iz konteksta Vojvodine diskutovaćemo o institucionalnim okvirima koji regulišu živote manjinskih zajednica, kao i o svakodnevnom iskustvu pripadnika/ka etničkih manjinskih zajednica, sa posebnim osvrtom na upotrebu maternjeg jezika i poznavanja većinskog, državnog jezika. Cilj predavanja i razgovora sa učesnicama/ima je kritičko promišljanje suživota manjinskih i većinskih grupa, i uopšteno društva kroz prizmu odnosa moći i hijerarhija koje proizlaze iz etničke identifikacije njenih aktera.

12:15 – 13:15**Rod – na raskršću između****ideologije i ravnopravnosti,****Adriana Zaharijević (IFDT)****(60min)**

Tokom poslednjih godina, rod se u različitim geopolitičkim kontekstima koristi kao političko oruđe u borbi protiv demokratije, postignutih formi jednakosti i osvojenih sloboda. Rod je na neobičan način postao „simbolički lepak“ koji u sebi uspeva da spoji različita društvena nezadovoljstva, te se u konzervativnim i desno-populističkim politikama predstavlja kao „Trojanski konj“ čiji je prikriveni cilj uništenje porodice, države i nacije. Cilj izlaganja biće da se mapiraju akteri koji kreiraju diskurse o „rodnoj ideologiji“, njihove društvene vizije i transnacionalni politički učinci u raznim delovima Evrope i sveta.

14:30 – 17:00**Okrugli sto: Žene i rad**

Učesnice:

Dr Ljubinka Kovačević (Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu),

Marija Jovanović (Fondacija Divac),

Dr Nada Sekulić (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu),

Dr Sonja Avlijaš (Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu),

Dr Vera Gudac Dodić (Institut za noviju istoriju Srbije).

Razgovor će moderirati Dr Adriana Zaharijević i Dr Krisztina Rácz (Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu).

Temu rodne ravnopravnosti je teško omeđiti, budući da se ona odnosi na sve dimenzije života. Jedna od dimenzija koja obuhvata najveći broj odraslih osoba odnosi se na rad: kako radimo, koliko se naš rad vrednuje, kada se ne vrednuje i kako na to utiče naš rod? Okrugli sto Žene i rad nastojao da osvetli ova pitanja iz ugla nekoliko disciplina: ekonomije, prava, sociologije i istorije. Ukrštanjem pristupa, namera nam je da zajedno promislimo vezu između roda i rada, da razumemo kakva je veza između proizvodnje i društvene reprodukcije čiji su glavni nosioci žene, kako je rad pravno regulisan, a kako se ekonomski dereguliše. Želimo da propitamo poziciju radnih žena u Srbiji danas i da je postavimo u istorijsku perspektivu. Cilj nam je da sa našim sagovornicama razmotrimo ulogu kapitalizma u rodnoj svakodnevici koja nejednako deli privatno i javno, ali i da razvidimo kako je bilo u doba socijalizma.

✂ Dan 5

23.09.2021.

09:00 – 10:00

Nauka, vrednosti i demokratija,
Aleksandra Knežević (IFDT)
(60min)

Filozofija nauke je donedavno počivala na pretpostavci da je nauka slobodna od etičkih, političkih, ideoloških i drugih subjektivnih vrednosti. Naime, dvadesetovekovni filozofi nauke tzv. logički empiristi smatrali su da nauka *jeste* i *treba* da bude slobodna od vrednosti jer vrednosti, imajući u vidu njihov subjektivni karakter, narušavaju naučnu objektivnost.

Zahvaljujući feminističkoj kritici nauke i društvenom – istorijskom, sociološkom i antropološkom *deskriptivnom istraživanju nauke* (o tome kakva nauka *jeste*) danas je uspostavljen koncenzus da nauka nije slobodna od vrednosti već je nužno isprepletana i vođena njima. Osim toga, feminističke filozofkinje nauke pokazale su da je Zapadnjačka nauka u zabrinjavajućoj meri motivisana seksističkim vrednostima. Posledično tome, postavlja se *normativno filozofsko pitanje*: iako je nužno vođena vrednostima, da li nauka *treba* da bude takva ili naučnici *treba* da teže, koliko god je to moguće, razdvajanju činjenica i vrednosti unutar svog odabranog polja naučnog istraživanja?

Savremeni filozofi nauke poput Filipa Kičera (Philip Kitcher), Elizabet Anderson (Elizabeth Anderson) i Heder Daglas (Heather Douglas) slažu se da je vrednosno neutralna ili vrednosno slobodna nauka loša nauka. Za njih, nauka ne samo da *jeste* već i *treba* da bude vođena vrednostima.

Ova normativna tvrdnja biće polazna tačka seminara *Nauka, vrednosti i demokratija*. Nakon što rezimiramo opšta mesta u savremenoj filozofiji nauke koja se tiču legitimne upotrebe vrednosti u naučnom istraživanju, razmotrićemo na koji način ova diskusija otvara polja za **nova razumevanja uloge nauke u društvu i društva u nauci i kako je sve to povezano sa demokratijom** kao sistemom upravljanja i donošenja odluka i kao društvenom strukturom nauke.

10:00 – 11:00

Angažman u umetnosti,
Aleksandar Pavlović (IFDT)
(60min)

Tema ovog segmenta letnje škole je odnos umetnosti i angažovanosti. Polazeći od Sartra i njegove uticajne ideje da je samo književnost angažovana jer je umetnosti reči, dok ostale umetnosti to nisu, razmotrićemo odnos između angažovanosti i različitih umetnosti. Polemišući sa Sartrom, zagovaraćemo ideju da je angažovanost svojstvena svim umetnostima. Zatim ćemo govoriti o tome šta je to angažovana književnost, odakle taj pojam, ko ga je koristio i kada, i šta on podrazumeva; videćemo *gde* se i *kako* književnost angažuje i, sa druge strane, koliko je *danas* aktuelan pojam angažovane književnosti. Ukratko ćemo pratiti konstitutivnu ambivalentnost upotrebe ovog pojma u književnoj teoriji, gde se angažman sreće uporedo ili preklapa s pojmovima utilitarnost, tendencija i socijalna književnost; na kraju, pomenućemo i autore koji, nasuprot Sartru, smatraju da književnost ne treba da se bavi svetom nego sobom i da je zapravo deangažman u književnosti njen vrhunski angažman. U završnom delu bavićemo se pitanjem: kakva je veza filma s angažmanom? Ako književnost može biti angažovana, ako to može biti slikarstvo itd., zar nije film naročito pogodan da bude angažovan, budući da je tako moćan medij, koji jako utiče na gledaoce i na njihove percepcije i poglede na svet? Ponudićemo nekoliko odgovora koje su ponudili veliki filmski stvaraoci koji su, iskušavajući filmsku formu i filmski jezik do krajnjih granica, želeli da kroz film izazovu preobražaj gledaoca i društva. Kao ilustraciju koristićemo niz primera iz umetničkih dela (Pikasa, Čajkovskog, Baha, Zmaja, Kiša, Harmsa, Ejzenštajna i Bunjuela).

11:15 – 12:15**Angažovano istraživanje,
Ana Đorđević i Sara Nikolić
(IFDT) (60min)**

U ovom izlaganju otvoriće se prostor da se naučno istraživanje promišlja kao praksa angažmana, odnosno ispitivaće se mogućnosti da istraživanje kao praksa proizvodnje naučnog saznanja istovremeno bude i praksa društvene promene. Razmatraćemo istorijat angažovanog istraživanja i njegove korene u akcionom, primenjenom i participativnom-akcionom istraživanju. Učesnici će imati prilike da kritički preispituju osnovne stubove naučnosti istraživanja – pitanje naučne ekspertize, moći, interesa, legitimizeta, autoriteta – kao i relacije i etičke aspekte. Promišljaćemo odnos između naučne teorije i društvene promene, i razvijati ideju o istraživanju kao o mestu gde ta dva domena mogu biti udružena. Potom sledi prototipizacija istraživanja kao angažovane prakse, kroz ispitivanje osnovnih principa angažovanog istraživanja: participacije, aktivizma, kritičke refleksije, emancipacije. U ovom delu, učesnici će dobiti mogućnost da razmatraju nove oblike istraživačkog ponašanja, procesa i procedura kroz promišljanje drugačijih uloga i odnosa sa učesnicima istraživanja, drugačijeg pozicioniranja istraživača, zatim upotrebe praktičnih oruđa kojima se određena zajednica može angažovati u istraživanju i različitim metoda i tehnika. Na kraju ćemo predstaviti primere sprovođenja angažovanog istraživanja u odnosu na društveno relevantne teme, kao podsticaj za diskusiju o dometima i ograničenjima praktičnih i etičkih potencijala angažovanih istraživanja.

**13:30 – 17:00 Okrugli sto:
Eko-aktivizam u Srbiji -
Civilno društvo kao katalizator
promena u oblasti zaštite
životne sredine (u saradnji sa
Heinrich Böll Stiftung)**

Učesnici:

Mirko Popović/Jovan Rajić/Hristina Vojvodić (RERI)
Dragana Arsić (Odbranimo šume Fruške Gore)
Iva Marković (Pravo na vodu)
Mirjana Jovanović/Ognjan Pantić (Koalicija 27/BOŠ)
Tijana Ljubenović (Mladi istraživači Srbije)
Maša Perović (CAN Europe)

Koliko su organizacije civilnog društva doprinele da se promeni svest o očuvanju životne sredine u Srbiji? Kakve pritiske trpe aktivisti i aktivistkinje i sa kojim izazovima se suočavaju? Šta je bio njihov cilj da se angažuju u oblasti zaštite životne sredine i kako uspevaju da angažuju druge? Kako objašnjavaju da je pitanje životne sredine postalo prvo na listi prioriteta građana i građanki Beograda, a četvrto kod građana i građanki Srbije? Koliko su ekološki protesti doprineli tome? Šta se promenilo u svesti naših građana i građanki? Da li su institucije Republike Srbije partneri ili neprijatelji organizacija koje se bave životnom sredinom?

Na ova i slična pitanja četiri učesnika panela iz oblasti životne sredine će pokušati da odgovore u dva sata diskusije. Učesnici će biti predstavnici domaćih ekoloških organizacija i inicijativa. Polaznici škole imaju priliku da čuju iskustva aktivista, njihove metode, ciljeve i lične priče. Na taj način, polaznici će moći da se upoznaju sa praktičnim izazovima angažmana u oblasti zaštite životne sredine. Istovremeno, ovo je i prilika za polaznike da se informišu o ekološkim problemima ali uspesima koji su ostvareni na polju zaštite životne sredine. Učesnici će diskutovati o temama koje tek čekaju Srbiju na putu ka učešću u Evropsku uniju imajući u vidu otvorena poglavlja iz ove oblasti krajem prošle godine, i šta je neophodno uraditi u ovoj oblasti. Panel je zamišljen kao diskusija u tri kruga. U prvom krugu učesnici će predstaviti glavne ciljeve svog aktivizma, metode borbe, te kako uspevaju da uključe/angažuju druge i dobiju podršku šire javnosti. U drugom krugu učesnici će govoriti o izazovima i preprekama sa kojima su se suočavali u svom aktivizmu i kako su ih prevazilazili. U trećem krugu, biće postavljeno pitanje o budućnosti eko-aktivizma u Srbiji i daljim koracima kako bi borba za životnu sredinu u našoj zemlji bila uspešnija i gde organizacije vide ulogu građana, a gde institucija. Zatim će biti otvorena diskusija između učesnika i polaznika škole.